84(2=6321/6
K599

ЛАЗАРЬ
КОКЫШЕВ

МААРКА

ПОЭМА
ЛА
ЎЛГЕРЛЕР

353011

КОНТРОЛЬНЫЙ ЛИСТОК
СРОКОВ ВОЗВРАТА

КНИГА ДОЛЖНА БЫТЬ
ВОЗВРАЩЕНА НЕ ПОЗЖЕ
УКАЗАННОГО ЗДЕСЬ СРОКА

Номер. курс выдач. _____

Воспр. тип. 100.000 З. 298—79

23

Алтайдың бичиктер чыгарар
издательствозының
Туулу Алтайдагы бөлүги · 1981

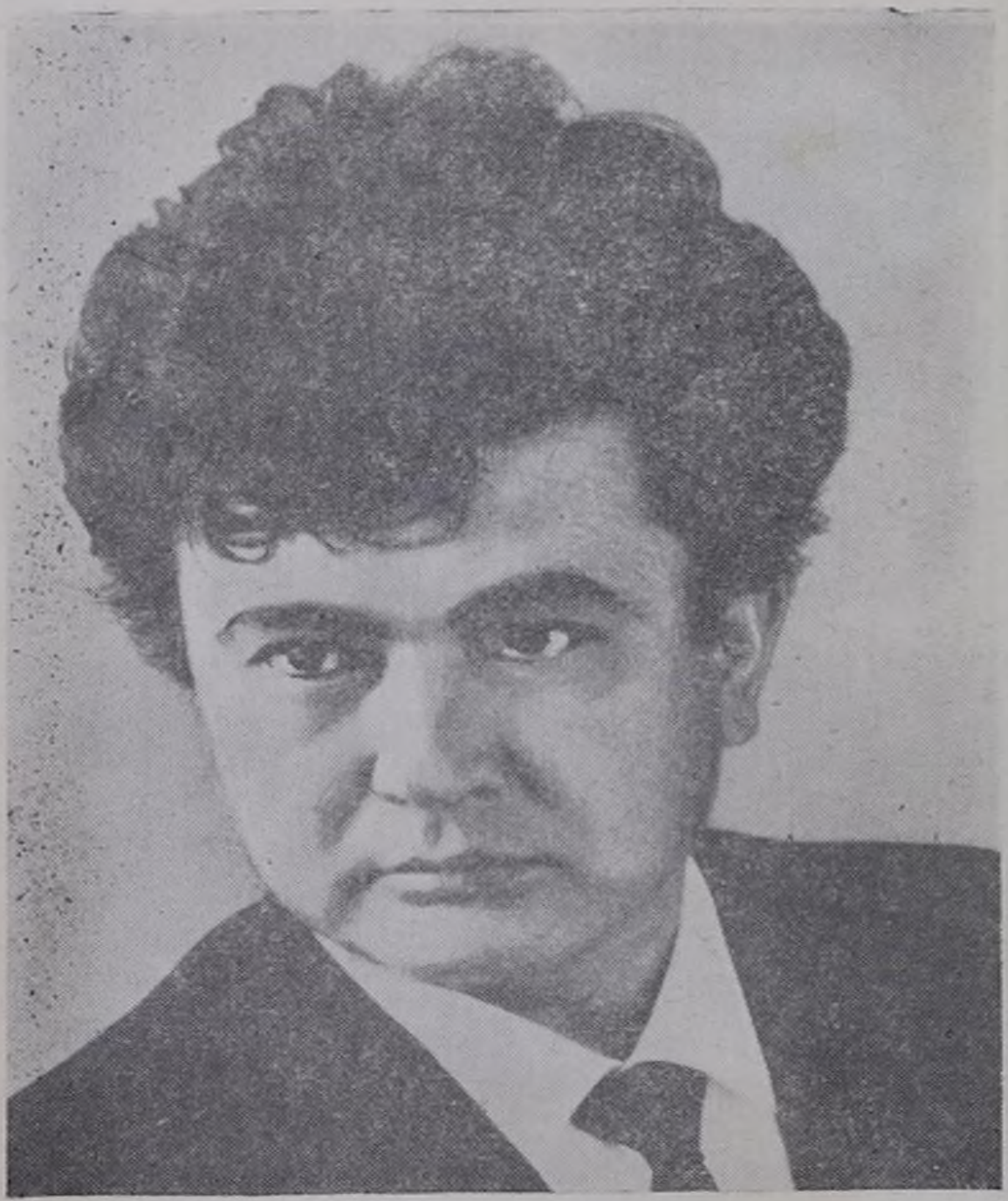

ЛАЗАРЬ
КОКЫШЕВ

МААРКА

84(2=632.1)6-5
(Алт)
К—599

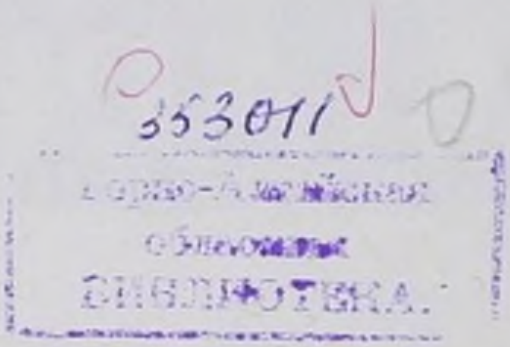

К 70403—004
М138 (03) 81 13—81

© Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, 1981 г.

5-КЛВ-М-81

КОЖОҢ КЕПТУ ЈУРУМ

Кожоң, кожоң!..

Јер ўстинде кожоңноң јараш не бар! Кижи сўўнгенинең, сўўгенинең улам бир уунда бастыра јерди кучактайын дезе, кучактап албазы учун, окшойын, эркелейин дезе, эркеледип, окшоп албазы учун јаңыс ла кожоңдоп јат. А бистиң кожоңыста јакшынак јўрўм, болотон ырыс, öскöн-чыккан јерис, кожо јўрген ўўрејелелер кандый эрке ле сўрлў айдылатан эди. Тўкў ле алдынаң бери билетен теп-тегин сöстöрлў кожоңды орой эңирде узун јолдың учынаң ба эмезе тўн шиңеген өзöктöрдöң бö укканда, көксиңе кандый да јылујылу неме табаратан. Јап-јаш бойыңды јарык-јарык санаалар эбирип, көксиңе тыныжың бадышпай, сўрнўккен айас тың јўрексирей береринг...

Шак андый сўрнўгиш, јўрексиреш Лазарь Васильевич Кокышевтиң ўлгерлерин кычырганда. Чындап та, оның јўрген јўрўми, албатызына айткан акту сöзи бир кожоңдый билдирет. Је поэттиң јўрўминиң учы — сыылап турган јараш кожоң кенерте ўзўле бергендий...

Бир тужында поэт бойыныҥ ӱлгерлери керегинде мынайда бичиген эди:

Эҥ ле артык кожоҥым мениҥ
Элбек шуулаган аркадый болгон.
Јӱзӱн өзӱмдер јажарып јытанган,
Јӱс куштардыҥ ӱниле толгон.

Ол кезик аразында бойыныҥ кожоҥдорына бӱдӱнбей барып, «ойгор до деген кожоҥымды јӱрӱм орой бӱрдий учурта бергей не? Кереестеп јӱректеҥ айткан сӧзимди ӱйелер јарадып, учурын билгей не? — деп аланҥзып айдатан.

Албатызыныҥ адынаҥ кандый јаан керек бӱдӱрип турганын ла кандый каруулу болгонын сезип, кажы ла сӧзиниҥ бескезин, кажы ла кожоҥыныҥ учурын, ониҥ келер ӧйин, салымын сананып, тереҥ-тереҥ шӱӱлтеге келетени керегинде бу јолдыктар керелейт.

Јӱзигер калыкка јарабай барза,
Јӱрӱм слерге бир де килебес.
Је ӧскӱс ле артып калбайтан болзоор,
Ӧскӧзи меге — не де эмес.

Јок, ониҥ кожоҥдогон кожоҥдоры «ӧскӱс» артар аргазы јок. Јыҥырап турган кожоҥ кептӱ јӱрӱми кенерте дс ӱзӱлген болзо, је келип јаткан ӱйе ол кожоҥды оноҥ ары улалтар.

Лазарь Васильевич бистиҥ ортобыстаҥ ыраганынаҥ бери алты јылга шадарлай берди. Ол ачу-коронду јылда газетке, радиого, издательствого кандый учурлу письмолор келбеди деер? Улаганнаҥ келген бир письмо-

до мынайда бичилген болгон: «Лазарьга эмди јолукпазым деп, чек ле бӱдер кӱӱним јок, је чын ла ӧлӱп калган деп сананала, јаңыскан јортуп јӱргенде, кижиниң ыйы келер...» Шебалин аймактаң келген письмодо: «Кижи кажы бирде городко барганда, кайдаң-куйдаң Кокышев көрӱнер болор бо деп, туйкайын көзиле бедреп јӱретен эди. А эмди?..» А оныла кожо иштеген бу ла бичиктер чыгарар издательствоның ишчилериниң сӧзиле болзо, Лазарь Васильевич кайдӧӧн дӧ узак ӧйгӧ командировкага баргандый, удабастаң једип келер неме ошкош дежер.

...Је ӧйлӧр ӧдӱп, узап ла јат. Ол јӱрген болзо, эмди 48 јашка барадар эди. Бу ӧйдиң туркунына кандый бичиктер, канча кире чӱмдегей не? Ич тыдылар коронду кокурлары, кижини кенерте санандырып ийетен лирикалу ӱлгерлери кычыраачыны канча кире јӱрексиретпес эди. Је андый да болзо, кычыраачы эмдиге јетире танышпаган оның произведениелери бар.

Ол андый слерле таныш эмес бичигиниң бирӱзи, бу колыгарда «Маарка» деген јуунты.

Лазарь Васильевич бу поэмазын «Амаду» деген јуунтызына кийдирерге сананган, је бичикти чыгарар тужында шӱӱжӱде бир канча нӧкӧрлӧриниң сӧзиле тӧс геройыныҥ кылык-јаңын тереңжиде көргӱзерге, ойто јазаарга алган. Ол бойынча поэма јетире јазалбай, эмди ак-јарыкты көргӧни бу.

Поэманың тӧс геройы — база ла Тубадый ла ай-карадаң јалтанбас, ашпыр-тешпир кижи. Оның эрмек-куучыныла болзо, јӱрбеен ле јери јок: Нагасаки, Бомбей, Сидней ле телекейлик ӧскӧ дӧ порттодо болгон. Учында ла Шикотанда болуп, Коргобы деп алтайына јанган.

Талантын Маарка көргүзип,
Таманына килебейт.
Јуугындагы кыстарга
Јиколон чачып, бијелейт.
Тельняжказын суурала,
Јерге Маарка таштады.
Часту колын чабынып,
Частушкалап баштады:
— Заграничный кыстарла
Бийелегем, көөркийлер.
Сарплады ас дежип,
Сананбагар, көөркийлер!

Мынын кийнинде Маарка төрөл јуртында анайда јүзүн-јүүр кокур-каткызын јайып, тракторист те, плотник те, электрик те болуп иштейт. Керек дезе, ыраак Вьетнамга бойынын күүниле барып болужарга заявление бичип, атанарга шыйдынып јат, јуулган төрөөнтугандарынын алдына:

Эзен болзын, эзен болзын,
Эзен болзын үч катап.
Јыколон јытту кыстарды
Јытап албай бир катап.

Је Маарка военкоматка келерде, керек болзо, кийнинде алдыртып аларыс деп, оны јандырып јат.

Автор мында оны шоодып, электеп турган эмес, а албатызына, төрөлине кандый бир күч өй келишсе, шак бу Мааркадый кижи оныг учун тынын да кыскан базы көрүнет.

Јерди сўрўп, аш салып,
Јеринде Маарка јуртап јат.
Једикпестерле тартыжып,
Јеңдиртпей, Маарка јўр ле јат.
Орооны болуш сураза,
Оның берер кўчи бар.
Јектедип те алганда,
Јеринде баскан изи бар.

Бу јуунтының экинчи бөлўгинде ўлгерлер салынган. Қокышев поэмазында кокурчы, каткычы болзо, а ўлгерлеринде ол кунукчыл ла философский терең ойгорчы.

...Буудакты өтпөй јўретен болзом,
Буурайбас эд чачым...
Је ичкери јўткиген өйдөң
Қайдаар барарың качып?

Эмезе:

Јаңы јўректи кондырып та берзе,
Јаңыс јўрўмдў болгонынгды бил! —

поэт мынайда, кажы ла кижиге јўрўм јаңыс катап берилгени керегинде айдат. Оның учун бир катап берилген јўрўминде, сўўген поэзиязын, кожоңдорын коптологон айас «өскўс ле артып калбайтан болзо, өскөзи меге — не де эмес» деп, бойына бойы айдынган.

Чындап та, оның акту кўўнинең кожоңдогон кожоңдоры оны

Алтайдың ару сынына
Алып оны ол чыгар.
Албаты-јон ортого
Айдып оны ол јўрер.

КЎЎГЕЙ ТӦЛӦСОВ

МААРКА

(Поэма)

МААРКА КЕРЕГИНДЕ ТЕКШИ СӦС

Деремненин улузы
Тегине не чуугатан?
Маарка јанган, эй, эй,
Турган јери — Шикотан.

Ширпотреб деп союзта
Шикотанды кем билбес?
«Сайра» деген балыгын
Сайраганда кем јибес?

«Дальрыба» деген талада
Талдама деген ортолык.
Јон јыргалын көрөргө,
Јолой кожо јортолык.

Маарка деген кӳлӳк кем?
Марлу бӳткен эр эмей.
Коргобы деп алтайлу.
Кожо јӳрген јер эмей.

Талайлардың балыгын
Талдап туткан эр дежет.
Деремненің улузы
Тегиндӱ эмес сертежет.

Мааркабыска јеткедий
Матрос бӱтти эмеш пе?
Талбынып туруп кечпеген
Талайлар бар эмеш пе?

Тельняшказын кийзе ле,
Теңисти де кече ол берер.
Бӱтпес улус јаңыс ла
«Тӧгӱн болбой ол» — дежер.

Ончо сууда балыктап,
Ол болбогон ороон јок.
Телекейлик порттордо
Ол ичпеген корон јок.

Малайзияның[1] кыстары
Маарканы санап, кунук јат.
Сингапурдың портында
Сыктагылап, сакып јат.

Порт Находка — Нагасаки,
Гонолулу — Бомбей.
Порт — О — Пренсе — Қасабланка,
Сан — Паулу — Сидней[2].

---

1 Малайзия — Тӱштӱк Азияда ороон.
2 Сан—Паулу—Сидней — телекейлик порттор.

Кызыл ла флагту керепти
Кыстар сакып, кетеген.
«Кайд^ jўрў Маарка?» — деп,
Капитаннаҥ некеген.

Божобос иштў Маарканы
Божотпой jат «Балыктрест».
А балдарын азырап jат —
Международный кызыл крест.

Оок балдарын көрөргө
ООН-го Маарка бичиген.
Осаканың[1] ордына
Одессага көчўрген.

Одессада нени эткен —
Онызын кайдаҥ көрөлик.
Кўндў көрўп, jыргаган
Кўлўктиҥ бойын көрөлик.

II. МААРКА ОЙЫНДА

Бала-барка ойноп jат —
Балалайка дин-дин-дин.
Маргыжып туруп бийелеп,
Маарка кўлўк изиди.

Ча-ча-чаны бийелейт,
Чамчазы jок, jылаҥаш.
Отко тўшкен немедий,
Оҥ jанында Jыламаш.

[1] Осака — японский порт.

Қоңылтак сопок тирсилдеп,
Кожоң салып, бийелейт.
Колтуктажып ийеле,
Кол бажына ийиктелет.

Тельняшказын суурала,
Јерге Маарка таштады.
Часту колын чабынып,
Частушкалап баштады:

«Заграничный кой келген
Сакып алаар, көөркийлер.
Сарпылады ас дежип,
Сананбагар, көөркийлер!»

Клещтӱ штаны јайылып,
Тобыракты көдӱрет.
Кысталышкан кыстарды
Кычырып, ол көкӱдет:

«Заграничный кыстарла
Бийелегем, көөркийлер.
Алтай кыстар артпас деп,
Амадап турум, көөркийлер!»

Тач этире колыла
Таманына согунат.
Арыган кыстар кемзинип,
Аргазы јокто солынат.

Ча-ча-чаны бийелейт,
Чамчазы јок, јыланаш.

«Ойым, ойым» — ойто ло
Оң јанында Јыламаш.

Талантын Маарка көргүзип,
Таманына килебейт.
Јуугындагы кыстарга
Јиколон чачып, бийелейт.

Тырык сүүри тумчугы
Тынып болбой терледи.
Чагы чыккан болгодый:
Чакпыга түшкен эрлендий.

Токтой түшкен бойынча
Торко платла арчынат.
«Кантузиялу сол будым
Канайтты?» — деп ачынат.

Торко платтың учынаң
«Тоня К...» — деп көрүнет.
Тала кружка чөөчөйин
Талайлар учун көдүрет.

Оок балдар Маарканы
Орой курчап јүргүлейт.
Арка-белин ајыктап,
Алаң кайкап, көргүлейт.

А Маарканың эдинде
Тирү ле деген јери јок.
Төш-аркада, белинде
Јуралбаган неме јок:

Оң төжинде — Маруся,
Сол төжинде — Дуся.
Јарын бойдо — Сяо Мэй,
Јалмажында — Муся.

Кабырга сайын пальмалар,
Кардында кан-керелӱ.
Кажыгында якорьлу,
Карызында керептӱ.

Киндигиниң ӱстинде
Кижи оңдобос сӧстӧр.
Кийимин чечип ийгенде —
Кийнинде кӧрмӧстӧр.

Учурын ол сӧстӧрдиң
Ученый да оңдобос.
Мааркадаң өскө кемзи де
Малай тил деп бодобос.

Коргобыда ойында
Кожоң, кокур төгӱлет.
Кожо ойыогон јыргалда
Койлор төжи сӧгӱлет.

Баш айланар чӧӧчӧйдиң
Башгалкызы — Мааркага.
Малай тилле арбанза,
Макалузын угарга.

Кыдат тилле кожоңдоп,
Кыс балдарды каткыртат.

Каруу берип улуска
Каргандарды кайкадат.

Канайдарың күлүкти —
Кабактары кап-кара.
Каткы түшпес оозында
«Гавана» деп сигара.

Эжикте турбай эмди ле
Эмеш өрө ödölик.
Курчап салган улусла
Куучынын угуп көрölик.

III. КАЙКАМЧЫЛУ JОРУК

Кыймырашкан албаты...
Кыйгы угулат jараттаң.
Мактулу кереп jанып келт,
Маарка дезе — капитан.

Балык тудатан планды
Маарка озо бүдүрген.
Jаратта кызыл маанының
Ого болуп көдүрген.

Музыка. Түш. Улустың
Муң үндери күркүрейт.
Чечектү келген кыстардың
Чек jүстери көрүнбейт.

Ороонына балыкты
Оноң до көпти тудар эт.

Базатан да јери јок,
Бастыра кереп — јалаң эт.

Табыштырып береле,
Талайга катап атанган.
Татарский проливте
Тайфун ого табарган.

Қычыру туштa ол кўчин
Қысканбаган, турушкан.
Озо барып, балыктап,
Ороонына болушкан.

(Карганды кайкадып,
Қапитан болгой кайдалык.
Алты айга јўргенин
Анаң ары угалык).

...Эски кереп талайда
Эки конок экчелген.
Јаба иштеген уулдардың
Јалтанбазы ченелген.

Кереп чөңўп турарда,
Кемеге отурып, меңдеген.
Матросторы бадарда —
Маркага јер јетпеген.

Тактага минген бойынча
Талайга Маарка калыган.
Тамагында курсак јок,
Та канча конок таштaлган...

353011

Горно-Алтайская
областная
библиотека

Талай оны агызып,
Та кайдаар да апарган.
Таң алдында бир катап
Танып болбос јер турган.

Пальма агашту јаратта
Башка город агарган.
Торт јылаңаш полицей:
«Токтозын» — деп јакарган.

Кандый да шалдаң улузы
Кыйгырыжат: «Синьго тур!»
«Кандый јер?» — деп сураза,
Каруузына: «Сингапур!»

Ол алтайдың изўзи
Орус салган мылчадый.
Оңдоп болбос улузы
Ончозы сары мырчактый.
Анда јылан — тамзык аш.

Алды-кийни көжөөлў —
Арткан эди јылаңаш.
Албатызы кўндўўлў.

Мынайда Маарка куучындап,
Мыкындарын тайанат.
Улус јазап уксын деп,
Учында ол куучындайт:

— Демократия деп неме
Јер ўстинде ас эмтир.

Ишмекчи тегин албаты
Империалистке иштептир.

Бичик билбес улузын
Бийлери јаба бийлеген.
Англичанга өткөнип,
Ак торколо кийинген.

Бистиҥ мында јўрўмдий,
Бийик јўрўм кайда бар?
Бистиҥ Совет јаҥысты
Билбес болзоҥ, анаар бар.

Қојойымга, банкирге,
Бай кижиге анда мөр.
Капиталистский јўрўмди
Бўтпес болзоҥ, бойыҥ көр.

Тогус кўнге мен ҷылап,
Торолойтон болзоҥ чы.
Биржа[1] сайын јалынып,
Бир де кўнге турзаҥ чы...

Қайран төрөл јериме
Қанайып мен эриккем!
Бозого сайын комудап,
Посольстволор керигем...

Анайда Маарка куучындап,
Сереҥкезин бедрейт.

---

[1] Биржа — капитал ороондордо иш беретен јер.

Таманына јыжала,
Та канайып кӳйдӳрет!

Сигаразын бурладып,
Сирей тебин отурат.
Алаңзыган уулдардаң
Араай сурак угулат:

— Кинчектелип јӳреле,
Кижини не алганаар?
Эмегендереер канчу,
Эмди кайда балдараар?

Сускула суудаң сузала,
Суузынын Маарка кандырат.
Кабагын јуурып ийеле,
Каруузына јандырат:

— Энтиресный ла сурак...
Эмдиги уулдар куру тил.
Биология[1] кемнеҥ де
Бийик болор, оны бил.

Чӧрчӧктӧп мен билбезим,
Чӧӧчӧйиҥди бери сал.
Сол колыҥла аш бербе,
Солун болзо, угуп ал:

Ончозын тоолоп баштазам,
Оҥдоорыҥ ба, тамада?

---

[1] Биология — биология ла физиологияны Маарка булгаштырып јат.

Балдарымның көбизи
Сен билбеген талада:

Порт Находка, Нагасаки,
Гонолулу, Бомбей.
Порт — О — Пренсе, Касабланка,
Сан-Паулу, Сидней,
О, кэй![1]

Калак, уулдар, кыстарга
Калырабаар, токтогор.
Кандый да бала менде јок...
Кокурлап јадым, оңдогор.

— Каткы эдип, Маарка, сен
Кажы алтайга једериң?
Эне јерди эбириң,
Эмди нени эдериң?

— Чөйгөниңнең ур — дейле,
Чөөчөйин окшоп јандырат.
Каарып айткан суракка
Каруузын омок јандырат.

— Талайдың, јердиң иштерин
Талантымла колбоорым.
Эмди төрөл јуртымда
Электрик мен болорым.

Је, Вьетнамга болужып,
Мен түңей ле барарым.

[1] О, кэй! — английский тилле «ончозы јакшы!» дегени.

Бичигиме каруузы
Једип келер, угарыҥ.

Оҥдойдо сөзим укпаза,
ООН-го до мен једерим.
Пулеметти тутсам ла —
Буржуйларга берерим.

Армияда јүреле,
Автомат тутпаан эмезим.
Јүзүн-јүкпүр јепселди
Јүктенбеген эмезим.

Акыр, ,уулдар, јыргалды
Анаҥ ары баштагар.
Эдетен ижеер турбазын —
Эртеннеҥ ары таштагар.

Јаҥыс јердиҥ уулдары...
Јакшыркайла, ич ийдим.
Зав. ферманыҥ јаанына
Заявление бичийдим.

Таштады деп ачынбаар,
Таҥ атканча көөрөгөр,
Заявлениени де чийерге
Санаа керек, нөкөрлөр.

* * *

Эрке јайдыҥ эҥири...
Элик меесте багырат.
Јаан тегерик ай чыгып,
Јаланғарды јарыдат.

Сагыжым јеңил, јарык...
Саста туман јайылат.
Айландыра тууларга
Алтай кожоң јаңылат.

Эл-јонымның күндүзи
Элен-чакка јаңжыгат.
Айылдардың кийнине
Ай араайын јажынат..

IV. КӦРМӦСТИҢ ОДЫ

Коргобының улузы,
Прогресске слер иженигер.
Электроэнергия јанынаң
Маарка эмди «инженер».

Маарка торт ло командир —
Маңдайында кызыл бант.
Конторага келзе ле —
Коштой эки «адъютант».

Јартап айтса, Мааркага
Јаш уулдарды бергендер:
— Таныш эмес ишке сен
Таскадып кой — дегендер.

Аккомулятор некежип,
Аймакка да баргылайт.
Айылдар сайын эмикти
Амыры јок тарткылайт.

Ончо улус Маарканы
«От јарыткан» — деп мактайт.
Јаңыс ла карган Јаманјык
Јаратпай, Маарканы каргайт:

— Одыны јок шилиде
От канайып күйетен?
Көлчин Маарка тапканы —
Көрмөстиң оды ол дейтен.

«Эжинер керек јок» — дейле,
Эжигинең божотпойт.
Ат үстинең эжигин
«Адъютанттар» токпоктойт.

Эш ле неме болбосто,
Эжикти Маарка токпоктойт.
Электроның тузазын
Эмеенге мактап, токтобойт.

Коркушту узун лекциязын
ГОЭРЛО-доң баштады.
Је «Јелбегенниң эмеенин»
Јеңип болбой, аштады.

Түш јеткенче кару јок...
Түлейи јаңы билдирди.
Түкүреле, лампаны
Түнүгинең кийдирди.

Түнүкке Маарка чыгала,
— Тирү бе бу? — деп ајыктайт.

— Токтогор, ого тийбегер,
Ток согор! — деп јарјаңдайт.

«Көпөгөш шилди тутпагар,
Көрмөскө ол төрөгөн.
Кааза чирик айлаардаң
Казык та артпас, өрөкөн.

Бешпелтирде бир неме
Беш сабары јок арткан.
Ол алтайга барарда,
Јаңыс Эрлик јараткан...»

Анайда јартап береле,
Айылдаң јерге калыды.
«Адъютант» болгон уулдарга
«Амыра!» — деп јакыды.

Јаманјык эмеен калактап,
Айлынаң чыга јүгүрди.
Јарым айга јалтанып,
Јаан кызында ол јүрди...

V. МААРКА — ПЛОТНИК

Ак көзнөктү туралар.
Алтай јурттар өскүлейт.
Айылдаң јаңы турага
Албаты-јон көчкүлейт.

Социалистический јурт тудуп,
Солыктап, Маарка јүгүрет.

«Jарган агаш бербейт» — деп,
Jамылуларга тўкўрет.

— Тайга ичинде jадала,
Такпайга jетпес, таңмалар.
Талант салып иштезеер —
Такта, байла, табылар.

— Тротуар мен тудадым — деп,
Трактор некеп, карганат.
Коркыдып, jайнап, мекелеп,
Конторада арбанат:

— Тротуарды тут берзем,
Кемигер де тайкылбас.
Кортымаштар ол туштa
Городтор сайын тайылбас.

— Кажаанга агаш jок — дежип,
Jамылулар адылат.
— Какай бистең баалу! — деп,
Катап ла ол кадалат.

— Курсак jаңыс баш эмес,
Культураны көрзиндер.
Маарка салган такта деп,
Маказырап jўрзиндер.

Jаандар бажын jайкажып,
Маарканы прораб эттилер.
— Трактор сеге бербезис,
Тротуар тут — дештилер.

Јаан улус једишпес —
Јаҥыс ла школдыҥ балдары.
Кемзинбес болзоҥ кел ле тур,
Керектӱ немеҥ аларыҥ...

Маарка јаҥды алала,
Марчалу бажын бӱрте берт.
«Маарка болзо, Маарка ла —
Малта тутпаан эмес» — дейт.

Коргобыныҥ таштарын
Јолдоҥ туура таштады.
Бригадазын ээчидип,
Тротуар салып баштады.

Коргобыны кееркедип,
Коркушту ла ол меҥдейт.
— Татай, деген балкажаар
Таманаарга тийбес — дейт.

Табыш-талды көйлӧдип,
Там Мааркабыс көкӱди.
Такта салып, бу јуртты
Тал ортолой бӧлиди.

Јаманјык-эштиҥ јанына
Јалбак эдип салдырды.
«Коммунизмди билзин!» — деп,
Кокурлап ол каткырды.

Баарчыктар чылап тӱймеген
Балдардыҥ јӱзи јалаҥ тер.

Маарканың салган тактазы
Деремнеден чыга берт!

«Генеральный планына»
Кедейип, Маарка ajарат.
— Деремнениң кырына
Теремок тут! — деп jакарат.

— Айылдаш өгөөн кышкыда
Айылдап слерге кел турзын.
Чөрчөк ошкош турада
Чөрчөгин кайлап отурзын...

Будыбыла jер кемjип,
Булгак бажы кеденгдейт:
— Бу ла тушка, бу бого,
Будка тудар керек... — дейт.

— Сүүшкен улус будкада
Сүгүнгилеп отурзын.
Сööги башка көөркийлер
Сöстöжöтöн jер болзын..

Күски иштер божоды...
Күндер, айлар селижет.
Маарканың jарык отторы
Марчалуда имдежет.

Айланган айдың учында
Айылдаш өгөөн jада калт,
Деремнениң учында
Теремок ээн тура калт.

Јобоп туруп эткени
Јон ичинде каткы болт.
Сўўри болчок будкага
Сўўшкен улус кирбес болт...

VI. МААРКА ВЬЕТНАМГА АТАНЫП ЈАТ

Кенетийин сенекте
Кем де ыйлайт: «Ой, ой, ой!»
Бозогоныҥ јанында —
Почтальонка Пороской.

Немец јуулап келди бе,
Не ыйладыҥ, Пороской?
Неме јетпей калды ба?
Кийимиҥ болзо городской.

Бойдоҥ јўрген Мааркага
Повестка келген «не простой».
Ары ла барза, јаҥыскан
Арт каларыҥ, Пороской.

Пороской эмди эҥирде
Письмолорын јылыйтпас...
Будкага келзе, кышкыда
Буттарын Маарка јылытпас!

Ой, кайыҥы шуулаган,
Ойноп јўрген Јылан-Таш,

«Маарка сенен барар» — деп,
Маказы канган Јыламаш.

«Военкомдор Маарканы
Божотпозо ол кайдат?. —
Пороской ўйге киреле,
— Повестка келген» — деп айдат.

Јууга брааткан кижи деп,
Јуулыжып келген албаты.
Маарканың эски туразы
Јайкана бербей канайтты.

Баш айланар чөөчөйдиң
Баштапкызы — Мааркага.
Малай тилле чертензе,
Макалузын угарга:

— Оңдойдо сөзим укпаза,
ООН-го до мен једерим.
Пулеметти тутсам ла,
Буржуйларга берерим!

Јўсти сугуп уйалбай,
Јўрер керек, нөкөрлөр.
Турун чылап ышталбай,
Күйер керек, нөкөрлөр!

Ичип, ичип ийеле:
— Интересный салым... — дейт. —
Ичим ачыйт, ыйлашпаар,
Интернациональный молјуум — дейт.

Тельняшказын суурала,
Јерге Маарка таштады.
— Бистиҥ уулдар кайткан? — деп,
Бијени бойы баштады.

Тач эттире колыла
Таманына согунат.
Арыган кыстар уйалып,
Арга јокто солынат.

Ча-ча-чаны бийелейт,
Чамчазы јок, јыланҕаш.
«Ойым, ойым» — ойто ло
Оҥ јанында Јыламаш.

Бозогоныҥ ар јанда
Поросковья ыйлап јат...
Јыламашка күнүркеп,
Јылу јажын төгүп јат.

Јыламаштыҥ кожоҥы
Јылан чаккан немедий.
Қайран көөркий Пороской!
Қалганчы күни келгендий...

Баштал јаткан јыргалдаҥ
Бажы оорып, айланат.
Буурын көөркий бадырбай,
«Буунайын ба?» — деп сананат.

Јеерен аттар бийелеп,
Јергележип барадат.

Коштой улус Маарканы
Кошеволо апарат.

Канча-канча төрөөндөр
Кабак шилдер чыгарат.
Каткы, кожоҥ өткүре
Гармошкалар чыҥырат.

Кыстарды Маарка бийеге
Кычырып ла божобойт.
Чачы, штаны јайылып,
Частушкалап кожоҥдойт:

— Бешпелтирде, боочыда
Беш таманду машина.
Беш-Өзөктиҥ кыстарын
Ундыбазым јажына.

Эзен болзын, эзен болзын,
Эзен болзын, ӱч катап.
Јыколон јытту кыстарды
Јытап албай бир катап.

Секселип тепкен бийеҥ
Сенектӱ тура селеҥдейт.
Марын тапкан Јыламаш
Маркабыска селбектейт.

Туура да улус Маарканы
«Төрөөнис» — деп мактанат.
Ойноп, јыргап алала,
Оҥдойго Маарка атанат...

* * *

Военкоматка келерде,
Военком бойы алдырды.
Коштой кыпка кирерде,
Колынаҥ тудуп каткырды.

Парашютист Маарканыҥ
Папказын ол кодорды.
Сагалын сыймап, нени де
Сананып, эмеш отурды.

Заявление чаазынды
Сабарыла тўзедет.
Газеттерде солунды
Катап ого эзедет.

Оныҥ мындый шўўлтезин
Ойто ло майор мактады.
Јамызын бир де көргўспей,
Јардына оныҥ таптады.

Сурак ла берзе, Мааркабыс
Суула јўскен кемедий.
Отурбай тура јўгўрет,
Отко баскан немедий.

Столго јууктай басканда
Строевик деп билдирет.
Бош ло туштa суракты
Бой-бойына илдирет.

Майор дезе таңкылап,
Кабинетле баскындайт.
Политиканың учурын
Қатап-катап куучындайт.

Учында столго отурып,
Уур ўшкўрип, ол тынды.
— Заявлениең арт калзын,
Сакып ал... — деп айдынды.

Оның берген чаазынын
Ойто столго јажырды.
— ООН-до сеге болушпас,
Ойто јан — деп јакыды.

Мааркабыстың кенейте
Маңдай-јўзи терледи.
Кўўн-санаазы өчөрдө,
Кўн өчкөндий, билдирди!

Амадузын јажырып,
Аракы ичип калчыды.
Чат ла ачузын бадырбай,
Чайныйга кирип чалчыды...

Сары таңда турала,
Зав. фермага меңдеди.
— Монте-Кристо[1] болбодым,
Мойныма ойто мин... — деди.

---

[1] Граф Монте-Кристо — лит. герой.

VII. МААРКА — «МАРШАЛ»

Айдың учы јууктады.
Алтай јуртта кар ла кар...
Маргыжып та иштезе,
Мааркабыска јўрўм тар.

Школдо ўренген балдарды
Ончозын јууга ўреткен.
Тура јабатан агажын
Мылтыктар эдип ўреген.

Окоп казып, оок балдар
Ончо јерди ўйтеген.
Каланғы улус, камык мал
Канча катап кебелген.

Бор-ботколор јуулажып,
Портупейлў јўгўрет.
«Маршал» Маарка кўниң ле
Маневрлер өткўрет.

Маарка отурган төңөштөр,
Балдарга торт ширеедий.
Кобылар сайын траншейлер...
Коргобы чек шибеедий.

Коштой турган јурттарла
Коркушту согуш улалат.
Маарка туткан маанының
Алдына балдар јуулгылайт.

Јакарузын бўдўрип,
Јаантайын «јеңў» алгылайт.
Көрмөстөр чилеп уймалып,
Көстөри тижик јангылайт.

Маарка олордың алдыла
Маршал чылап баскындайт.
Јалтанбаска чин берип,
Јаан јууларды куучындайт.

«Тактический чийў» — деп,
Талдап, јерди кастырат.
«Сөлөс салтан оро...» — деп,
Маказырап, каткырат.

Карган улус Маарканы
Каргап, кўнўң айткылайт.
— Чак сести бе бу? — дежип,
Ол алтайга тайгылайт.

Учында улус тўймежип,
Јуу-согушты токтотты.
Мааркабысты јамылар
«Маршалынаң» јайлатты.

VIII. МААРКА — ТРАКТОРИСТ

Электростанция иштеп јат,
Эдер ле неме анда јок.
Электрик болуп, Маарканың
Эригип јадар кўўни јок.

Тактага јадып, бичиктең
Трактористке ўренет.
Марын билип аларга
Мастерскойдо көрўнет.

— Танкист болгом, уулдар, — деп,
Таныжып, анда баскындайт. —
Бойы дезе туйкайын
Уулдардың ижин ајыктайт.

Билеечи болуп кезикте
Уулдарга ол јömöжöт.
«Танкист кижи билер» — деп,
Оныла уулдар јöптöжöт.

Трактордың канча ўйезин
Кол фонарьла јарыдат.
«Норд»[1] папирос тиштенип,
— Нормально — деп јарадат.

Ченеп турган трактorго
Чекчиркебей отурат.
— Танкка арай јетпес — деп,
Талганча ла каткырат.

Трактористтиң колынаң
Бойы дезе көс албайт.
Тижигенче сўзўлип,
Тилин Маарка бош салбайт.

---

[1] «Норд» — «Север» деген папирос.

Тегин јерге јатканча
Тегине ле ўренбей.
Темирде анда мак бар ба,
Темиксе ле јўреербей?

Байрам кўнде удабас
Трактористтер маргыжар.
Эпчилдерин көргўзип,
Эки кўнге тартыжар.

Айыл тутпаан уулдардыҥ
Амадузы бўдер бе?..
Магы чыккан маргаандар
Маарказы јок ödöр бö?

* * *

Јуугындагы площадька
Јурт улузы јуулгылайт.
Јўстери болзо кызыл өрт,
Јўрексиреп тургылайт.

Жюри столдыҥ кийнине
Шўўлте эдерге отурат.
Маргышкан уулдар аттарын
Јарчы јарлап, кыйгырат.

Јетен эки бурулчык...
Јеҥил кемзи өткөй не?
Јеткерлў де неме ошкош,
Јеҥўни кемзи алгай не?

Машиналар кўркўреп,
Маанылар кейге таштaлды.
Улуста дезе тын да јок:
Улу јарыш башталды.

Бурулчыкты көп уулдар
Ойногондый өткўлейт.
Кўйген көстөр кийнинен
Кўйўнгилеп көргўлейт.

Јарылып брааткан площадька
Јарчыныҥ ўни торгулды.
«Марказы эски тракторло
Маарка клеет!» — деп угулды.

Танкист болгон кўлўк эт
Та канайып јастырды?
Бурулчык сайын темдекти
Булгай јыга бастырды!

Чек ле чике келеле,
Чедендерди јаспады.
«Жулик» неме тескерлеп,
Жюрини арай баспады.

Трассада турган судьялар
Тракторын көрўп качтылар.
Бастыртпаска јўгўрип,
Пальтолорын чачтылар.

Айланып Маарка турала,
Анаҥ ары маҥтатты.

Аңчыбайдың туразын
Аңтара сўспей канайтты!

Трактористтиң урогын
Анайып Маарка бил алган.
Аңчыбайга кыжыла
Агаш тартып, кыйналган...

IX. ЈАҢЫ ЈЫЛ

...Календарьдың төжинде
Калганчы лист калбаңдайт.
Таң эртеден ўй улус
Тамзыктар каарып, кайнадат.

Јаңы јылдың байрамы
Јууктап келген јакшызын.
Улус јылды байрамдап,
Ундып салар башкызын...

Эски јылда баскан ис
Јоголып калар куйунга.
Јўре берген өйлөриң —
Јўрегиңде... кунукпа.

Бир тужында, көөркийим,
Бис те јўрўп билгенис.
Календарьды тоолобой,
Каткырып, туура илгенис.

Кечўлерди талдабай.
Келген туштa кечкенис.

Карыкчалду санааны
Каткыбыла чечкенис.

Је јаңы јылдың бу тўни
Јўрегимди не өйөт?
Алдымдагы свечиндер
Ачымчылу не кўйет?

Эски јылдаң чөкөйлө,
Эрте келдим эмеш пе?
Азыйгы ла јўрўмде
Артып калдым эмеш пе?..

Јўрўм јўрбеен эмезим,
Јўрегимде не кунук?
Өскө јўрўм алдында
Өйдиң јўзи не тунук?

Эреп турган санааны
Эрмектенбей, сўрелик.
Башка ўйениң ойынын
Барала, бис көрөлик.

Канчын өйис сананып,
Кардаң тура тудалык.
Бийик, бийик јылдыстың
Ыраак ўнин тыңдайлык.

Колдорыстаң тудужып,
Карлу јолдоң буралык.
Карагайдың төзине
Тегине ле туралык...

Х. МААРКА — АРТИСТ

Коргобыныҥ клубында
Концерт-ойын башталат.
Улай ла јир каткыдаҥ
Улустыҥ көзи јашталат.

Алаа јерде бу јуртка
Артисттер кайдаҥ келетен?
Үредүде балдарды
Үредүчилер белетейт.

Ийдингилеп, албаты
Искусствого тартылат.
Бош скамейка јок болзо,
Бой-бойына артылат.

Карап та болзо көрөргө
Калактаарыҥ сен анда.
Марлядаҥ эткен костюмду
Маарка ужо сценада.

Артист болуп таҥмазы
Арјанынаҥ бүткен бе?
Арияны кожоҥдоп,
Ада јаштаҥ јүрген бе?

Композитор Глинканы
«Концертинеҥ» божотпойт.
— Моцарт, Бах! — деп јарлайла,
Мойныҥ чөйип кожоҥдойт.

Музыказы — Глинканың,
Сөстөри дезе Маарканың.
Кандый концерт болгонын
Канайып айдар артканын?

Керилип келип, сөс айтса,
Кереезин айткан немедий.
Јаркыраган кожоңы
Јаарка койдың ўниндий.

Ариязын божодып,
Ары-бери баскындайт.
Аплодисментти токтодып,
Анаң ары куучындайт:

— Эмдиги өйди, нөкөрлөр,
Энштейин ачкан билереер.
Атомный јуу болбозын деп,
Арга-кўчеер килебеер.

Германия деп ороондо
Генералдар отуры.
Шинельдерин арчып јат...
Шиш јеңериң! Јок туру.

Албатылар ортодо
Амыр-энчў туруп јат.
НАТО-МАТО чачылар.
Најылыгыс тыңып јат.

Германия деп ороондо
Гертруда деп ўўрем бар.

Меге ийген кожоңын
Кожоңдоп берер кўўним бар,
Угыгар.

Ак перчатка-меелейин
Алдында столго таштады.
Ак чамчаның јаказын
Ача тартып, баштады.

XI. ГЕРТРУДАНЫҢ КОЖОҢЫ

«Саарбрюккениң садтары
Санаања, Маарка, кирет пе?
«Сардиния» деп ресторан
Санаања, Маарка, кирет пе?

Герань чечек јайылып,
Германияга јас келген...
Солун, јаңы јўрўмди
Совет Черў экелген.

Кол-колыстаң тудужып,
Кожо јўрген јогыс па?
Кожоң айдып, Берлинде
Кожо ойногон јогыс па?

Германияга јас келген,
Гертруда бойым јаш болгом..
Сегизен сегис медальду
Сен де база эр болгоң.

Коркок тыттыҥ төзинѐ
Кожо отурган јогыс па?
Амыр-энчӱ болор деп,
Амадаган јогыс па?..»

Ол кожоҥды угала,
Отурган улус октолды.
«Гертруданыҥ кожоҥы»
Кеҷиринде токтоды...

Мааракан да ӱн болзын —
Маарканы мактап айдалык.
Музазы[1] ла бар болзын,
Музыказын кайдалык.

XII. КЫЧЫРУ

Јаҥы келген ол јылда
Сӱрекей эрте јас келген.
Радио, газет-журналдар
Јаан солун экелген.

Качан да сӱрбеген јерлерге
Казахстан, Алтай кычырган.
Маҥ бажына шыйдынып,
Маарка база кычыган.

Бала-барка азырабай,
Палаткада јуртаган.

---

[1] Муза — поэзия.

Салымы бийик jўрўмди
Салдазыла jураган.

Jаан иштер бўдерде,
Өскөзине эриккен...
Jадын кемине кирерде,
Jанарга ол меңдеген.

Jерине jанып келеле,
Техникага сапталган.
«Қычыру качан болор?» — деп,
Қыйналып, ол сакыган...

Мааркага улус каткыргай,
Макка болуп jўрбей jат.
Jўрўм бойы кычырып,
Jўрегин оның оорыт jат.

Көөрөп айткан сөстөри —
Көөркийдиң туйка санаазы...
Ары да барза, кийнинең
Артып калар салаазы.

Чынаарказаң, jўрўминг
Чыкту кыптый, ээн, куру.
Чын кижиниң jўрўми —
Қычыру, кычыру, кычыру!..

XIII. МААРКА — «КОСМОНАВТ»

Коргобыда сенокос.
Кобыларда јай.
Тегерик актың үстинде
Теңериде ай.

Туманду көлдиң јанында
Тужакту аттар шоокырат.
Арыган улус одуда
Ажангылап отурат.

Үзүлгенче иштейле,
Үргүлеп, улус тууjырайт.
Айагын ичип алала,
Анчыбай Маарканы сурайт:

— Казахстанда jүргениң
Куучындап берзең улуска.
Каткырып алар күүнис келт,
Калак ла сени, түн кыска.

Космонавт jерге түшкенин
Көргөн кижи сен бединг?
Гагарин берген керепле
Канайып учкан сен әдиң?

Анчыбайдың сурагы
Албатыга jарады.
Гонорарга Мааркабыс
Койдың эдин сурады.

Айагын туура таштайла,
Артист Маарка тур алды.
Гагариннинг учужын
Кыскарта ла јурады.

Чӧлди Маарка сӱр јатса,
Чӧйӧ не де сыгырган.
Бу ла көрзӧ: алдында
Гагарин деп эр турган.

Керебин ого көргӱзип,
Герой бойы каткырган.
«Марста јӱрӱм бар ба?» — деп,
Маарканы ол аткарган.

«Мама!» — деп айтканча ла
Маарка Марска једеерген.
Эреңистӱ јылдысты
Эки кӱнге эбирген.

— Анда улус бар ба? — деп,
Айдала, кем де ӱшкӱрет.
Тӱдӱнин јайып, Маарка быс:
— Тӱктӱ улус! — деп, тӱкӱрет.

Јелененинг уулы ошкош,
Јелбер чачту немелер,
Кратер деген оролор...
Кижи тӱшсе,
Кебелер.

Куучындарын тыңдазаң,
Куманды тилге эмеш јуук.

Бот андый ла немелер...
Болор, уулдар, төжөк јуук.

Кара јерди тырмаалап,
Каткыдаҥ улус талгылайт.
Уур иштерди этсе де,
Уйуктап болбой јаткылайт.

— Анаҥ ары айт ла! — деп,
Јайнагылап тургылайт.
Јаагы талган келиндер
Јапашка кире конгылайт.

— Јерґе једип келзем — деп,
Јелбис Маарка там куртайт.
Јаш Туранын заводы
Јалбырап јат... — деп куучындайт.

— Ак сахары кайылып,
Агын суула агып јат.
Бийдиҥ суузын эмеендер
Бидонло сузуп, ичип јат.

Сахар јок деп ачынбаар,
Заводты качан тудатан?
Санаалу болзоор бодозоор,
Зав. ферма кайдаҥ табатан?

Анаҥ учуп баратсам,
Америка јадыры.
Капиталисттер курортто
Кардын сыймап јадыры.

Капитал баскан јерлерди
Карап та көрөр күүним јок.
Коркушту јүрүм, көөркийлер,
Кожуп айдар сөс тө јок.

Советтиң јерин, көрзөң чи,
Солоңгыдый јаркынду.
Элбек јери јайылган,
Эткен ижи арбынду.

— Коргобы кандый эмтир? — деп,
Кокырлап, кем де каткырды.
— Койлордоң өскө кемди де
Көрбөдим! — деп јандырды.

— Кажыгар ла јүрүмде
Канатту болоор, нөкөрлөр.
Коңыс чылап өтөктө
Түртүнбегер, нөкөрлөр.

Билерге турган болзогор
Бийиктең төмөн көрүгер.
Бойыгар башту болыгар,
Попугай чылап өткөнбөөр.

Јакарган чылап айдала,
Јапашка кирип, уйуктайт.
Уйку баскан одуда
Улустың үни угулбайт.

Арып калган Алтайды
Ай араайын јарыдат.

Теңгериниң түбиле
Суркурап, спутник барадат.

Теңгери ле јер-эне...
Эмди де бу јарыкта
Телекей јүзи кандый төп.
Эдетен иштер кандый көп...

У Ч Ы

Өскө јүрүмге ууланып,
Өйлөр ээчий өй ödöт.
Ичкери браткан јеристе
Иштер ээчий иш бүдет...

Омок Маарка јүрүмин
Ончозын канай айдайын?
Поэмам мениң түгенип,
Божоп браады кайдайын?

Тоомјылу геройлор көп эди
Тоолоп каларың канчузын?
Айабас, омок Мааркала
Айрыларга ачузын...

Бош өйлөрдө, күскиде
Пороскойло той эткен.
«Коммунистический той» — дежет,
Коркушту ла тың өткөн.

Јерди сүрүп, аш салып,
Јеринде Маарка јуртап јат.

Jедикпестерле тартыжып,
Jеңдиртпей, Маарка jўр ле jат.

Кодўрезин көрөтөн
Көзинде кўйген оды бар.
Көкип jўрзе, айдатан
Көксинде белен кожоң бар.

Орооны болуш сураза,
Оның берер кўчи бар.
Jектедип та алганда
Jеринде баскан изи бар.

ҮЛГЕРЛЕР

ЈЫЛДЫҢ ӨЙЛӨРИ КЕРЕГИНДЕ КОЖОҢ

ЈАС

Јеңил чыкту булуттар бүгүн
Јер үстиле салкынга айдадат.
Сооктор сууга кайылып, чоңуп,
Тоштоң тудунып, божотпой
чырмайат...

Туштаган ла немени
Тудала, толгоп,
Туулардаң күркүреп,
Суулар аккылайт.
Эрип калган јалаңдар, чөлдөр
Эрке, эрке јажыган јаткылайт.
Күнет јерде эки карган
Күүндери јарык
Сүүнгилеп отуры.
Төң бажында төө теңкейип,
Нени де терең сананып туру...
Јажыл өлөң, кирбиктү көлдөр
Јарык көзиле
Бийикке көргүлейт.

Кайда да тракторлор
Араайын таркырап,
Качан да сўрбеген
Јер сўргилейт!

ЈАЙ

Кўнчыгыш тала кўнўҥ ле сайын
Кўлўмзиренип, јайгы
Кўнин аткарат.
Учы көрўнбес чөлдөр ўстинде
Узун, узун
Чокторын тарайт.
Јер-энебис өлөҥгө бастырып,
Јеҥил тынып,
Чечектеп јадат.
Бозом киргенче куштар кожоҥдоп,
Ботоолор көкип,
Јаланда јарыжат.
Сарафан кийген, апагаш чечектў
Садтар јайылып,
Сайраган тургулайт.
Арбуз бышкан бай бахчада,
Арыкта суулар
Шулурап аккылайт.
Јаркынду кўни изў чалыган
Јайыбыс бистиҥ
Јайым ла элбек.
Јаан иштерди бўдўрип койгон
Јаткан јоныстыҥ
Ийдези бек.

КҮС

Күнүң ле сайын
Күндер кыскарат.
Күсти мактап,
Кожоңым баштайдым.
Колхозтор ажын
Јуунадып алган —
Алтын күске
Алкыжым айдадым.
Орой күски
Јалаңда, сайын
Обоолоп койгон
Өлөңдөр карарат.
Аңказын ажыра
Бүткен ажысты
Айаң чөлдөрлө
Машиналар апарат.
Сары тонду
Агаштар эмди
Санаарҳап турган
Немедий көрүнет.
Апагаш бөрүктү
Ала-Тоо сайгабыс
Араайын сананып,
Токуналу үргүлейт...
Јайлудаң түшкен
Койлор мааражып,
Јабыс чөлдөргө
Једерге меңдейт.
Кой кабырган

Јииттер эмди
Ґой эдерге
Айылга меңдейт.
Элеваторго ашты
Эртелеп тартарга
Элес эдип,
Поездтер барат.
Канча калыкты
Ажыла сүүндирип,
Кайран күзим
Каткырып турат.

* * *

1

Туманду кыш... Кар, јашкан.
Тууларда агаштар ыйлайт.
Сындар-баштаң күн ашкан...
Сын-аркам менің сыстайт.

Баштап алган ўлгерим
Нениң де учун божобойт.
Сен оору ба, јўрегим?
Сени кем де онгдобойт.

2

Кызыл энгир. Оромдо
Кыстардың өткүн ўни.
Күскүге туйка көрөдим...
Күлүкти ле сени!

Качан да кара саамайда —
Қажайып келген кылдар.
Jўрўм, jўрўм... Санаамда —
Jўргўлей берген jылдар.

Буудактар өтпөй jўретен болзом,
Буурайбас эди чачым...
Jе ичкери jўткиген өйдөң
Кайдаар барарың качып?

Таадак болуп, тўңгей ле оноң
Тайакту сен ичкери барарың.
Jаба jеткенге jол jайладып,
Jаан jолдордо артып каларың...

* * *

Ойгонып келзем, тымык, тымык...
Оройтып калган час согулат.
Карағуй оромдо, кайда да анда
Қаланғы орустың кожоңы угулат.

Араайын келеткен кўкўртти тыңдап,
Ачык эжиктиң алдында турум.
Таманы тўшкенче танцевать эделе,
Табышту jииттер jангылап отуры.

Қаланғы орус таң ла атса,
Капшайлап туруп ижине озолоор.
Тўн ле кирзе — тўбек сескендий,
Jўрегим мени катап ла ойгозор...

* * *

Саң башка сен, көөркийек:
Санаанда сен арылык-берилик.
Айаңдар кечире, сындарды одыра
Айдың түнде атана берелик.

Кара плащыңды јылулай топчылап,
Кара көзиңе туйкайын көрөйин.
Алты струнду гитараны алып,
Амадуум сеге кожоңдоп берейин.

Кереес сөстөр көксиме бадышпайт,
Кей сөстөрди кедери тайайын.
Өткүн струндар онтузы өткүре
Өткөн јүрүмим мен сеге айдайын...

Бу мындый ла јайда, бу мындый түнде
Мен јарлу ла јараш уул болгом.
Јүрүмим јеңил, јаркынду өткөн,
Јүрегиме дезе поэзия толгон.

Јарымдай мениң табышту јүрүмим
Јарык отторлу залдарда өткөн.
Је буланат өлөңдү јериме эригип,
Бу бойыңа јаантайын бүткем.

Меге кару најыларым да бар,
Мени јыккан өштүлер де болгон...
Адымды јамандап, улус та айткан,
Айлымды ээлеп, кыстар да конгоң.

Меңдебей сөзимди јетире угала,
Мени каарып, сен айтпа бүгүн.
Кыстар мени үлешпеген эди.
Кыйгас көрбө... Ончозы төгүн.

Ай јолыла атана берелик,
Бу јорукты мен көп санангам.
Јай да келзе, кыш та түшсе,
Јаңыс ла сени,
сени сакыгам.

* * *

Та кайткам, кайткам,
кайткам?
Тартык Володяның
айлында отурым.
Буунығып мынайда
канчазын јүрейин?
Бу ла көрзөм,
каланғы болтурым.
А бу ла өйдө ыраак
Вьетнамда
Јиит јуучыл октоң
өлүп јат.
Бу ла өйдө Ольстер деп
јерде
Кемниң де каны
асфальтка төгүл јат.

ТАРТЫЖУ

(Кокур)

Беш айдың бажында
Бешквартирный јурт бүтти.
Горно-Алтайск городло
Коркушту тымык јар өтти.

Ак чаазынды тудунып,
Албаты-јон шыйдынды.
Бешквартирный турага
Белен кирери күч болды.

Уч таңмалу эжикте
Үй улустар керижет.
Чечеркежип, керижип,
Чемодандарына тебижет.

Бор-боткозын чачыжып,
Бой-бойын каргажат.
Албаданып, бой-бойына
Ак чаазынды көргүзет.

Тепкишти төмөн күзүреп,
Тебишкенче түшкүлейт.
Бир кижидий үнденип,
«Предали, братцы!» — дешкилейт.

Төрт таңмалу турада
Төө туйлаган немедий,
Сопоктордың үзүги...
Согуш болгон болгодый.

Бойдоң уулдың jöөжөзи
Бош ўзўлип jыртылтыр.
Бойдоң jўрген эр бойы
Пол ортодо jыгылтыр.

Бийик сынду öбögön
Бир эжикти ээлептир.
Бар-jогыла öрökön
Баррикада тудуптыр.

Табару эткен улусты
Тайагыла сўрўптир.
Карганның тартышта
Кабыргазы сыныптыр.

База болотон тартышка
Ботинкалар белетейт.
«Баррикадам бийик! — дейт —
Партизан болгом jууда...» — дейт.

Бешквартирный турада
Бежен биле бирикти.
Кажызы ла чаазынду,
Кажызы ла законду.

* * *

Кожуп чийген неме деп,
Комудабагар, нökörlör.
Jурт jанынаң суракты
Jуулыжып бойыгар көрўгер.

Аргазы јок јамыдан
Айыл сурап не барар?
Андый-мындый кижи деп,
Артык сёсти не айдар?

Коммунальный јурт сурап,
Комудабагар, нёкёрлёр.
Једишкенче алыгар,
Јетијылдык план бўдер.

Јетијылдык план бўдер,
Једеген јуртту болорыс.
Коммунальный турада
Кожондоп, јырган јадарыс!

ЈЕБРЕН ЈУРУКЧЫ

Мачылдада эт чайнап,
Куйда улус отурган...
Јулдама ташла стенеге
Јурукчы јурук јураган.

Ан-куштардын сомдорын
Анылу эдип јураган.
Анчылардын ченин
Алкышту сёзиле мактаган!

Мамонтты јийле, артканы
Јурук кёрёргё келгендер...
Матриархаттын ёткёнин
Ол ло туштa билгендер.

* * *

Кем билер, айса, бу калганчы ўлгерим.
Кем билер, айса, бу калганчы сөстөрим?
Айдылбаган санааны айдар керек,
Амадаган јўрўмге јўткўўр керек...

Кем билер, айса, бу калганчы кўним?
Кем билер, айса, бу калганчы кўўним?
Туйук немени тутпас керек,
Тургуза немени билер керек.

Кем билер, айса, эртен јок болорыҥ?
Кем билер, айса, торт јок болорыҥ?
Кичинек кўўниҥди бийик деп бодобо,
Кижиниҥ алдына качан да моҥдонбо!

* * *

Јаҥы јўректи кондырып та берзе,
Јаҥыс јўрўмдў болгоныҥды бил!

БАЖАЛЫКТАР

Кожоҥ кептӱ јӱрӱм 5
Маарка (поэма) 10

Јылдыҥ өйлөриҥ керегинде кожоҥ

Јас 53
Јай 54
Кӱс 55
«Туманду кыш... Кар, јашкан» . . . 56
«Ойгонып келзем, тымык, тымык» . 57
«Саҥ башка сен, көөркийек» . . 58
«Та кайткам, кайткам» . . . 59
Тартыжу (кокур) 60
Јебрен јурукчы 62
«Кем билер, айса, бу калганчы ӱлгерим» 63

Кокышев Лазарь Васильевич

МААРКА

Поэма и стихи

На алтайском языке

Художник Запрудаев В. Д. Редактор Телесов Б. Ч. Художественный редактор Ортонулова В. И. Технический редактор Шелепова М. Г.

Сдано в набор 13/XI 1980 г. Подписано в печать 6/I 1981 г. Формат 70×90¹/₃₂. Печ. л. 2. Уч.-изд. л. 2,1. Тираж 6000 экз. заказ 6170. Цена 25 коп. АН 02006

Горно-Алтайское отделение Алтайского книжного издательства, г. Горно-Алтайск, ул. Горно-Алтайская, 36. Горно-Алтайская типография, пр. Коммунистический, 27.

25 акча